

підкреслено офіційний прийом, *chill reception* – сухе приймання, *arctic reception* – льодяне приймання. Прикметники цієї групи у поєднанні з назвами частин тіла людини вживаються в таких смислах *замерзлі* (руки, ноги, пальці), *льодяні, задубілі*. *My hands are very cold* – в мене дуже замерзли руки (ноги).

Досліджуючи різноманітні смисли, які мають прикметники вказаної групи в поєднанні з різними іменниками, можна зробити висновок, що вони можуть вступати у зв'язки з надзвичайно великою кількістю іменників, що зумовлюється власне їх семантикою, і набувають багато нових смислів. При цьому іменники об'єднуються в групи. В інваріантному значенні прикметників – наявність невеликої кількості тепла – значну роль відіграє диференційна сема, яка вказує на те, про яке тепло йдеться, зокрема, зовнішнє чи внутрішнє. Відповідно іменники, з якими сполучаються прикметники, поділяються на дві групи: ті, які характеризують зовнішній світ, і ті, які є атрибутами внутрішнього світу людини. Перші включають: 1) ті, які називають явища природи; 2) проміжки часу; 3) місце знаходження; 4) приміщення; 5) предмети, речовини; 6) страви; 7) предмети одягу. Останні характеризують людську особистість, риси її характеру, стан.

ЛІТЕРАТУРА

1. Полковський В.П. Семіотичний аспект значення прикметника // Іноземна філологія. – Львів, 1990. – Вип. 100. – С. 63–67.
2. Потебня А.А. Из записок по русской грамматике. – М., 1977. – Т. 4.
3. Сазонов А.А. Категория качества и семантическая основа имени прилагательного // Проблемы лексической и категориальной семантики. – Симферополь: СГУ, 1980. – Вип. 1. – С. 40–48.
4. Oxford American Dictionary. – New York: Avon books, 1995. (OAD)
5. Oxford English Dictionary. – Oxford, 1980. (OED).
6. The Concise Oxford Dictionary of Quotations. – Oxford University Press, 1983.
7. The Scribner-Bantam English Dictionary, London: Bantam books, 1995. (SBED).
8. Roget's 21st Century Thesaurus. – New York, 1993. (RT).
9. Webster's New World Dictionary. – New York: Star books, 1995. (WNWD).
10. Asimov I. Prelude to foundation. – London: Bantam books, 1989. – 343 p.
11. Booth P. Beverly hills. – London: Arrow books, 1990. – 492 p.
12. Bronte S. Jane Eyre. – London: Penguin books, 1995. – 447 p.
13. King S. Misery. – London: A signet book, 1988. – 454 p.
14. Nesbit E. Songs of Love and Empire. – London, 1998. – 168 p.
15. Sheldon S. If tomorrow comes. – London: Warner books, 1986. – 497 p.

Оксана Белих

КАТЕГОРІЯ АСПЕКТУАЛЬНОСТІ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ: ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ АСПЕКТИ

Стаття присвячена концептуальним питанням німецької аспектуальності, а саме – понятійній сутності її компонентів: лексико-семантичній категорії термінативності / атермінативності (перфективності / імперфективності; рос. предельности / неопредельности; нім. Grenzbezogenheit / Nichtgrenzbezogenheit), та її різновидів – способів дії (нім. Aktionsarten). Дослідження проведено на основі художніх творів Мартіна Вальзера, а саме роману "Ehen in Philippsburg" та оповідання "Die Rückkehr eines Sammlers".

Проблеми аспектуальності досліджували мовознавці різних країн, зокрема, Ю. Маслов, О. Бондарко, Б. Балін, В. Нефедов, Ф. Діц, А. Свен-Гуннар, Е. Хентчель та інші, проте це не зменшило актуальності даного питання, оскільки парадигма граматичної категорії дієслівного виду ще й досі не сформована.

У зв'язку із зазначеною проблематикою звернемося насамперед до поняття "функціонально-семантичне поле аспектуальності". Термін уведено у дослідженні О. Бондарко стосовно семантичних аспектів видових категорій російської мови [1, 183]. Поняття охоплює загальну семантичну зону виду, способу дії та всього того, що відноситься до якісно-часової та кількісної характеристики явища, позначеного дієсловом. Аспектуальність як універсалія, властива різним мовам, хоча, зрозуміло, поза загальномовними ознаками до неї входять і

елементи, специфічні для певної мови або групи споріднених мов. Відповідно конкретний склад та ієрархічна організація поля аспектуальності у різних мов різні. У німецькій мові в ролі морфологічного ядра цього поля виступає дієслівна лексика, причому не лише тому, що вона виражає різноманітні аспектуальні значення, але, перш за все, тому, що від неї в тій чи іншій мірі залежить аспектуальна семантика граматичних форм і конструкцій. Дієслівна лексика представлена класом слів із значенням дій як процесів, що протікають у часі і мають свого носія (дійсного чи фіктивного, визначеного чи невизначеного і т.д.). З цієї точки зору, дієслівні дії – це активні дії, спрямовані на об'єкт та замкнуті у суб'єкті (*schreiben, bilden, laufen, tanzen*), процеси, які призводять до будь-яких змін у предметі (*erröten, wachsen, schmelzen*), прояв стану або ознак предмета (*traurig sein, leuchten*), наявності, буття предмета (*sich befinden, haben, bestehen, kennen*), просторового положення (*stehen, hängen, liegen*), відношення (*entsprechen, wiegen*) та ін.

Дієслівне значення реалізується однією із граматичних категорій – категорією виду. У німецькій мові немає чітко вираженої граматичної категорії виду, але це не означає невираженості її загального смислового змісту засобами німецької мови.

Поле аспектуальності в німецькій мові належить до числа найменш морфологізованих. У ролі абстрактних аспектуальних компонентів лексичної семантики дієслова виступають значення термінативності / атермінативності.

Основоположником вчення про категорію термінативності / атермінативності є Ф. Діц. Вивчаючи романські мови, він виділив дві групи дієслів, які назвав Perfektiva та Imperfektiva (перфективні та імперфективні) [2, 14]. Основою для цього розподілу дієслів була їх властивість виражати дії, обмежені певним моментом часу, які передбачають кінцеву мету, і дії, розпочаті не з метою завершення. У зв'язку з цим заслуговує на увагу глибоке дисертаційне дослідження М.Т. Ратич, в котрому детально проаналізовано семантику форм Perfekt та Imperfekt під кутом зору їх ознак перфективності та імперфективності. А. Свен-Гуннар називає такі дієслова термінативними / атермінативними, а категорію термінативності / атермінативності вважає лексико-семантичною.

Лексично термінативні дієслова виражають дію, спрямовану на досягнення певної мети, певної межі. Ця мета і межа будуть досягнуті тоді, коли дія буде тривалою. Чи будуть досягнуті мета і межа, чи не будуть – не є вирішальним моментом, оскільки це впливає вже із контексту. Для дієслова, як лексеми, межа – лише семантична ознака. В ролі межі можуть виступати різні обставини, такі, як: досягнення певного результату чи місця, перехід у новий стан та ін. Лексично термінативні дієслова переважно префіксальні, оскільки префікс в більшості випадків означає обмеження, хоча не всі дієслова з префіксами, згідно теорії А. Свен-Гуннара [3, 34], є лексично обмеженими, напр.: *abhängen, bestehen, erzählen*. До термінативних дієслів належать дієслова типу: *aufblitzen, abschreiben, übersetzen, geben, bringen*.

Die Damen hatten ihre Gläser den Herren gereicht, denn jetzt waren sie an der Reihe, Beifall zu spenden [4].

Українською мовою адекватним перекладом може бути: *Дами передали свої склянки добродіям, тому що тепер була їхня черга аплодувати*.

Як бачимо із прикладу, вже у самій семантиці дієслова "передавати" закладена термінативність. Дієслово виражає дію, спрямовану на досягнення певної мети.

Лексично атермінативні дієслова виражають дію, яка не має визначеної межі. У семантиці таких дієслів відсутня ознака межі, до якої прямує дія, а будь-яке обмеження проявляється, як правило, у контексті: дієслово + додаток. Напр.: *arbeiten, schlafen, sitzen, stehen, liegen, bestehen*.

Cecile blieb liegen [5].

Адекватним варіантом перекладу українською мовою буде: *Сесілія залипилася лежати*.

Із наведеного прикладу ми бачимо "атермінативність" дії дієслова "залипатися", яка закладена уже в самій семантиці, причому немає межі цієї дії.

Отже, термінативними дієсловами ми називаємо дієслова, які поза контекстом несуть у своєму значенні вказівку на стремління до межі (початку або кінця) в тій дії, яку вони позначають. Атермінативними дієсловами будемо називати дієслова, які поза контекстом не містять у своєму значенні вказівки на прагнення до межі.

Крім термінативних / атермінативних дієслів у німецькій мові існує велика кількість лексично нейтральних дієслів, які виступають в залежності від контексту як у термінативному, так і в атермінативному значенні. Для нейтральних дієслів характерним є те, що в ізольованій інфінітивній формі у них немає чіткої ознаки межі, яка проявляється лише у моделі: S+P+O. Напр.: *bauen, essen, kochen, lesen, schreiben, gehen*. У німецькій мові нейтральні дієслова реалізують термінативну дію у певному контексті (у певних конструкціях), а в інших конструкціях – атермінативну дію. Нейтральні дієслова можуть вживатися як перехідні і як неперехідні. Вони вживаються як перехідні тоді, коли називають додаток, оскільки він визначає межу дії, тобто, це – термінативна дія. При неперехідному вживанні нейтральні дієслова вживаються відповідно як атермінативні. Напр.: *Er baute ein Haus* – терм., *Er baute an dem Haus* – атерм. Отже, нейтральними дієсловами ми називаємо дієслова, які схильні із термінативних дієслів модифікуватися в атермінативні, і навпаки.

Як термінативні, так і атермінативні дієслова можна диференціювати на ряд підкласів, які кваліфікуються дослідниками як способи дії і які є ще одним компонентом функціонально-семантичної категорії аспектуальності. Ю. Маслов визначає способи дії як певні загальні особливості лексичного значення тих чи інших дієслів, які стосуються ходу дії цих дієслів у часі, і які проявляються в загальних особливостях їх функціонування в мові, зокрема по лінії словотворчої активності виду та синтаксичного вживання [6, 191].

Розглянемо детальніше зміст поняття "спосіб дії". Під способами дії ми розуміємо не поділ дієслів на термінативні / атермінативні, а передусім семантичний поділ. Погоджуючись із класифікацією дієслів на способи дії, наведеній у граматиці "Duden" [7, 463], на основі аналізу фактологічного матеріалу простежимо ці способи дії. До них належать наступні:

1) inchoativ або ingressiv (від лат. *inchoare* 'починати', *ingredi* 'братися за щось, до чогось') означають початок дії; напр., *Hans schlief ein, erwachte, hürte, daЯ sie immer noch sprach, schlief, wachte wieder auf, Anne sah ihn an*. У даному прикладі форми 'erwachen', 'aufwachen', 'ansehen' виражають інхоативну дію. До цієї групи інколи зараховують також і **transformative Verben** (від лат. *transformare* 'перетворювати'), дієслова, які утворюються із прикметників; напр. *erröten, reifen, altern*;

2) egressiv (від лат. *egredi* 'припиняти'), які означають кінець дії; напр., ... *sein Hemd hatte er schon auf dem Weg zum Hochhaus durchgeschwitzt*. Форма 'hatte durchgeschwitzt' означає кінець дії, тобто це егресивна дія. Такий спосіб дії інколи називають також **finitiv** (від лат. *finire* 'закінчувати'), або **terminativ** (від лат. *terminare* 'обмежувати, закінчувати'); крім того, існують також означення **resultativ** або **effektiv** (від лат. *efficere* 'доводити до кінця'), які вживаються як синоніми. У зв'язку з цим зазначимо відмінність між цими термінами: в одному випадку має місце кінець дії (egressiv, finitiv), в іншому – результат, підсумок (resultativ, effektiv). Ці визначення, звичайно, не єдині;

3) punktuell, дієслова, які характеризують коротку, обмежену часом подію; напр., *Ja, die zwei Zimmer waren schon geräumt*. Дана форма 'waren geräumt' виражає коротку дію.

4) iterativ (від лат. *iterare* 'повторювати') інколи також як **frequentativ** (від лат. *frequentare* 'часто робити') або **multiplikativ** (від лат. *multiplikare* 'розмножувати') характеризують повторювану дію; напр., *sticheln (= wiederholt stechen)*;

5) diminutiv або deminutiv (від лат. *deminuere* 'зменшувати') також **attenuativ** (від лат. *attenuare* 'ослаблювати') – дієслова, які характеризують низьку силу дії; напр., *Bonus sah ihnen nach, ..., löchelte und überlegte ...*. Форма 'löcheln' на українську мову може перекладатися як 'посміхнувся', яка характеризує низьку силу дії.

6) intensiv, дієслова, які характеризують високу силу дії; напр., *Sie schnitzte und schnitzte*. Форма 'schnitzen' на українську мову може перекладатися як 'постійно різати, вирізати', що підтверджує високу силу дії.

Отже, під способами дії ми розуміємо ті структури дієслів або дієслівні лексеми, котрі містять семантику обмеженості, початку, багаторазовості, або результативності дії. Як показало дослідження, утворення таких способів дії у німецькій мові відбувається завдяки префіксації або через розширення інфінітивних флексій, де лише префіксація є ефективною. На основі фактологічного матеріалу, використаного в цій статті, робимо висновок про найчастіше вживання таких форм.

Дієслова із префіксами *an-*, *auf-* найчастіше є інхоативними. Дієслова з префіксом *er-* теж можуть мати таке ж значення. Напр.:

<i>anspringen</i>	<i>aufwachen</i>	<i>erwachen</i>
<i>antreten</i>	<i>auftreten</i>	<i>errufen</i>
<i>angreifen</i>	<i>aufgeben</i>	<i>ergreifen</i>

Дієслова із префіксом *er-* разом з тим можуть мати й егресивне значення. Егресивними дієсловами є також утворення з префіксом *ver-*. Напр.:

<i>erarbeiten</i>	<i>verarbeiten</i>
<i>erreichen</i>	<i>verscheiden</i>
<i>erlangen</i>	<i>verderben</i>

Дієслова на *eln-* в основному мають ітеративне або демінутивне значення. Напр.:

<i>lächeln</i> (vgl. <i>lachen</i>)
<i>büsten</i> (vgl. <i>busten</i>)
<i>tänzeln</i> (vgl. <i>tanzen</i>)

Ітеративними дієсловами є дієслова на *ern-*. Напр.:

<i>plätschern</i> (vgl. <i>platschen</i>)
<i>klappern</i> (vgl. <i>klappen</i>)
<i>zügeln</i> (vgl. <i>ziehen</i>)

Отже, аспектуальність ми кваліфікуємо як функціонально-семантичну категорію, яка формується структурами мовних рівнів, і властива різним мовам, тобто є універсальною. Її зміст складає характер протікання дії. Для вираження цього змісту кожна мова має певний набір лексичних, словотворчих і граматичних засобів.

Категорія аспектуальності конституює граматичну семантику дієслова як частини мови, оскільки її загальна ознака передає процеси, які протікають у часі і які мають свого носія. Аспектуальність дає можливість актуалізувати дієслівні дії, прикріплюючи їх до конкретної ситуації. Вона співвідносить дію з її носієм, тим самим забезпечуючи імпліцитно (на семантичному рівні) зв'язок між суб'єктом і дією, суб'єктом, дією та об'єктом, що знаходить свій конкретний прояв у різножанрових текстах і дискурсах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарко А.В. К проблематике функционально-грамматической категории (глагольный вид и "аспектуальность" в русском языке) // Вопросы языкознания. – 1967. – № 2. – С. 180–192.
2. Маслов Ю.С. Очерки по аспектологии. – Л.: Из-во лен. ун-та, 1984. – 356 с.
3. Diez Fr. Grammatik der romanischen Sprachen. – Bonn, 1872. – 145 s.
4. Duden. Die Grammatik // Dudenverlag. – Mannheim. – Band 4. – 1984. – S. 568.
5. Walser M. Ehen in Philippsburg. – Frankfurt / Main, 1957. – S. 238.
6. Walser M. Die Rückkehr eines Sammlers. – Erzählte Zeit. – S. 230–241.
7. Sven-Gunnar A. Aktionalität im Deutschen. Eine Untersuchung unter Vergleich mit dem russischen Aspektsystem. – Upsala, 1972. – 254 s.

Микола Гамзюк

УТВОРЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ШЛЯХОМ НАВ'ЯЗУВАННЯ ПОНЯТТЯМ ВІДНОСИН НЕСУМІСНОСТІ (на матеріалі німецької мови)

В основі семантичних змін, які призводять до утворення фразеологізмів, знаходиться переосмислення слів чи словосполучень. Під переосмисленням у цій роботі розуміється повна або часткова транспозиція власних значень лексичних прототипів, що призводить до фразеологічної абстракції. В результаті переосмислення слово стає виразником іншої предметно-логічної чи емотивної інформації. Хоча переосмислення окремих лексем чи словосполучень відбувається на лексичному рівні, розрізнення слів з прямим і переносним значенням можливе лише у контексті при сполученні з іншими словами у рамках висловлювання.

Слово є умовним звуковим (чи письмовим) знаком предметів, явищ чи властивостей, які є зовнішніми по відношенню до людини, і з якими слово пов'язане асоціативним зв'язком. Слово